

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית שבת פרשת לך לך תש"פ לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף קכ"ח

אומרים ז"ל לעולם ידור אדם בשכונת אריה ולא בעיר עם רשעים ע"כ. והיא פליאה וכי ארץ כנען אין בה רשעים, הלא הכתוב אומר, כמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו (ויקרא יח-א), ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה, כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם (שם יח-כח), ובמה עדיפא רשעים אלו מאלו.

ונראה הכוונה על פי מה דאיתא במדרש בפרשתנו (בי"ט ט"ח) אמר רבי לוי בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור, ראה אותן אוכלים ושותים ופוחזים, אמר הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת. וכיון שהגיע לסולמה של צור, ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש בעידור בשעת העידור, אמר הלואי יהא חלקי בארץ הזאת, אמר לו הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת ע"כ. הרי כי אנשי חרן לא היו בני אדם מיושבים כלל, ולא היו בגדר אנושי, אוכלים ושותים ועוסקים בליצנות. והרי איתא במשנה (סנהדרין כד:) דגם ישראל המשחק בקוביא פסול לעדות, לפי שאינו עוסק ביישובו של עולם. ובפירוש המשניות להרמב"ם וברע"ב (שם) שאסור לאדם שיתעסק בעולמו, אלא או בתורה וגמילות חסדים, או בסחורה ואומנות ומלאכה, שיש בהן ישובו של עולם ע"ש. ולכן שפיר צוה עליו ה' לך לך מארצך וממולדתך אל הארץ אשר אראך, כי אנשי כנען היו על כל פנים אנשים מיושבים באנושיות בישוב העולם.

וזה מוסר השכל, שגם אדם גדול בענקים כמו אברהם, יוכל ברבות הימים להיות מושפע מאנשי סביבתו לרע. וכמו שכתב ברמב"ם (ה' דעות ו-א) דרך ברייתו של אדם להיות

ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך (יב-א). ויש לדקדק דהוי ליה למימר 'צא' מארצך, שהרי נצטוה לעזוב את ארצו ומולדתו. וכמו שנאמר להלן ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה 'בצאתו' מחרן. כי לשון הליכה מתאים כאשר נשאר לדור על מקומו, אלא הולך לסדר איזה דבר ולחזור למקומו. גם מה שאמר לך לך, לכאורה מיותר, דכיון דאמר לו ואעשך לגוי גדול ואברכך. הרי ודאי שתהא להנאתו ולטובתו, ולמה הוצרך לו לומר לך לך.

ב אל הארץ אשר אראך. וברש"י לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחבבה בעיניו, ולתת לו שכר על כל דיבור ודיבור ע"כ. ולכאורה הרי שוב אמר ויצאו ללכת 'ארצה כנען' (יב-ו). אם כן נראה שידע לאיזה ארץ הוא צריך לילך.

ג וילך אברם כאשר דבר אליו ה', וילך אתו לוט (יב-ד). ובאור החיים הק' שכל הכתוב מיותר, שהרי אומר בסמוך הודעת ההליכה, ויקח אברם וגו' ויצאו ללכת וגו' ע"ש. גם מה שאמר וילך אתו לוט צריך ביאור, הרי גם שרה והנפש אשר עשו בחרן הלכו עמו, ולמה אמר רק וילך אתו לוט. גם צריך ביאור, אחר שכבר אמר וילך אתו לוט, למה נאמר שוב ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט וגו' (יב-ה), הלא כבר נאמר למעלה וילך אתו לוט.

*

ומתחלה נבאר מה שאמר לו ה', לך לך מארצך וממולדתך. וכתוב באור החיים הק', על דרך

ובתפארת יהונתן כתוב, דהליכה הראשונה היתה בלי שרה, והיא נשארה, ואין קרוי יציאה כיון שעדיין ביתו שם, ולא היה אתו בדרך רק לוט. אבל אחר כך כשהיה בן ע"ה שנה בצאתו מחרן שנית, אז הלכה גם שרה, והיתה יציאה גמורה, כי עקר דירתו מכל וכל ע"ש.

ומעתה יתבאר סדר הכתובים, שביציאה הראשונה אמר לו ה' לך לך מארצך, לשון הליכה ולא יציאה, כי הלך רק בעצמו עם לוט, והשאיר עדיין בחרן שרה, וגם כל רכושו והנפש אשר עשו בחרן, ואין זה יציאה ממקומו. ואמר לו ה' לך לך, לעצמך, בלא שרה ונפשות ביתו. ואמר הכתוב וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט, רק לוט הלך עמו, ולא בני ביתו. ואמר וילך אברם, שהיה רק הליכה ולא יציאה. ושוב ממשיך הכתוב לספר ההליכה שניה בהיותו בן ע"ה שנה, ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה 'בצאתו' מחרן, שאז היתה ההליכה כבר יציאה, שנסע ממקומו למקום אחר, שבהליכה זו זיקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו, ואת הנפש אשר עשו בחרן. - ולכן אם כי בההליכה הראשונה לא ידע לאיזה מקום ילך, ואמר לו אל הארץ אשר אראך, אבל ביציאה השניה כבר ידע שהוא חוזר כעת לארץ כנען, ולכן אמר ויצאו ללכת ארצה כנען, שכבר ביציאתו שם פעמיו ללכת לארץ כנען.

והנה חילוק גדול היה אצל אברהם בין ההליכה הראשונה להשנייה, כי בראשונה שלא ידע לאיזה מקום הולך, היה הליכה זו בצער, לעזוב ארץ מולדתו ללכת למקום אחר שאינו מכיר. אבל בהליכה השנייה שחזר לארץ כנען, הרי כבר הכיר גדול מעלת הארץ, אשר היא הארץ שה' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלקיך בה (דברים יא-יב), והשיג גדול קדושת הארץ ההוא, שמקודשת מכל הארצות, ולבו היה דבוק בקדושתה, הרי הליכה זו היתה אצלו תענוג גדול, שהורשה לחזור לארץ כנען. ולכן כשרימוז לו ה' מתחלתו שיהיה לפניו שתי הליכות, לך לך, בהליכה השנייה נאמר לו 'לך' להנאתך ולטובתך, שאז כבר ידע שהליכתו היא לארץ כנען, והיה זה לו למשיבת נפש, והלך לדרכו בתענוג גדול להנאתו.

*

נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם. הוא ששלמה אומר (משלי יג-ב) הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע. וכו' ע"ש. [אך צריך ביאור, דהא מצינו באברהם שאמר לאליעזר, לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבם, כי אם אל ארצי ואל מולדתי תלך (כד-א). ומשמע דאנשי מולדתו עדיפים מיושבי ארץ כנען].

*

ונחזור לענינינו, דהנה לפי סדר הפסוקים נראה שהברית בין הבתרים היה לאחר יציאתו מחרן. אמנם בתוספות (ברכות ז: ד"ה לא), ובדעת זקנים לבעלי תוספות (בפרשתנו יב-ד), הכריחו דהיה לפני זה, דהלא הכתוב אומר (שמות יב-מ) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה. וברש"י משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה, ושלשים שנה היה משנגזרה גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק. וכיון שיצחק נולד כשהיה אברהם בן מאת שנה, אם כן לא היה אברהם בבין הבתרים כי אם בן שבעים. והברית היתה בארץ כנען, וכמו שנאמר (שם טו-יח) ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמור, לזרעך נתתי את הארץ הזאת וגו'. ועל כרחך צריכין לומר ששתי יציאות היו, בפעם ראשונה כשהיה בן שבעים, ושוב חזר לחרן ועשה שם חמש שנה, ושוב כשהיה בן שבעים וחמש שנה יצא משם שנית לארץ כנען ע"כ.

והנה בדבריהם לא מבואר אי ההליכה הראשונה לארץ כנען היתה גם כן מציווי ה'. אמנם במדרש בפרשתנו (ב"ר לט-ח) מבואר דאמירת לך לך היתה כבר על ההליכה הראשונה, דאיתא שם, רבי נחמיה אומר לך לך שתי פעמים (לך בקמ"ץ גם כן לשון הליכה), אחד מארם נהרים, ואחר שהפרידו מבין הבתרים והביאו לחרן (וברש"י אחד ביציאה ראשונה ובא לארץ ישראל, ואז נדבר עמו בברית בין הבתרים, ואחד שהפרידו מבין הבתרים והביאו לחרן) ע"ש. ואמרו שם עוד, ואם תאמר שלא גהץ אברהם ושמח על דבור המקום, ולמה לא יצא, שעדיין לא הורשה, אבל משהורשה וילך אברם כאשר דבר אליו ה' ע"כ. (ובמתנות כהונה, שהמדרש מבאר למה נתעכב בחרן חמש שנים, מפני שלא הורשה לחזור עד שדיבר אליו ה' שיחזור).

רק בנס גלוי, שרואין שנתהוה שינוי מדרכי הטבע שהטביע ה' עולמו, דוגמת קריעת ים סוף, או הצלת אברהם באור כשדים בכבשן האש, אבל כאשר משדד ה' את הטבע עצמה, ואינו ניכר שינוי בהטבע, אין מנכין מהזכויות.

והנה כאשר הבטיח ה' זרע לאברהם כתוב, ויוצא אותו החוצה, ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים וגו', כה יהיה זרעך (טו-ה). ואמרו חז"ל (שבת קנז). אמר לפניו, רבונו של עולם נסתכלתי באיצטגנינות [חכמת המזלות] שלי ואיני ראוי להוליד בן. אמר ליה צא מאיצטגנינות שלך [היינו דכתיב ויוצא אותו החוצה חוץ מאיצטגנינותו], שאין מזל לישראל. מאי דעתך, דקאי צדק [שהוא מזל שלך] במערב [שהוא מקום מצונן, ואין ראוי להוליד], מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח [שהוא מקום חום] והיינו דכתיב (ישעיה מא-ב) מי העיר ממזרח צדק [הקדוש ברוך הוא קראו להביאו למזרח] יקראהו לרגלו [בשבילן] ע"כ. הרי לנו כי לא עשה ה' נס בשינוי הטבע, שישאר מזל צדק במקומו, ואברהם יוליד גם כאשר מזלו עומד במקום קר במערב, כי אז היו מנכין לו מזכויותיו, על כן שינה ה' את המזל למזרח, ושפיר יוליד אברהם בטבע, וממילא לא ינכו מזכויותיו.

ודבר זה אי נפקד שרה בדרך נס גלוי, או בשידוד הטבע, נתברר לעיני כל במה שהרבה עקרות נפקדו עמה, דאם היה לידת יצחק בנס, אז לא היה נפקדת רק שרה, שזכותם גרמה זאת. אבל כיון ששינה ה' מזל צדק להביאו למזרח, הרי כל האנשים שהיו שורשם במזל צדק ולא יכלו להוליד, כולם נשתנו כעת שיוכלו להוליד, כיון שנשתנה מקומו למזרח, ולכן באותו היום הרבה עקרות נפקדו. - וגם הרבה חולים נתרפאו, כי החום מרפא החולי, וכמו שנאמר (משלי ג-ב) שמש צדקה ומרפא בכנפיה. ואמרו (בבא בתרא טז): היינו דאמרי אינשי אידלי יומא [הוגבה השמש כשהחמה זורחת] אידלי קצירא [מיקל החולה] ע"כ. וכיון שנשתנה המזל למזרח למקום השמש, נתרפאו החולים.

והנה כשנפקדה שרה בבן, אם כי היתה השמחה מרובה, מכל מקום היה מעורב בזה גם תוגה, שהעושין לו נס מנכין לו מזכויותיו. אבל כשראתה שהרבה נפקדו עמה, אם כן פקידה זו היתה בשידוד הטבע, ולא נס גלוי, שהרי כל אלו שהיה שורשם במזל צדק נפקדו עמה. על כן אמרה

והנה הנגינה על ואברם בן חמש שנים וגו', היא רביעי. ויש לומר דאמרו חז"ל (כתובות עה). אמר אביי חד מינייהו [מבני ארץ ישראל] עדיף כתרי מינן [פקחים וחריפים]. אמר רבא וחד מינן [מתלמידי חכמים שבבבל] כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו, דהא רבי ירמיה דכי הוה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן, כי סליק להתם קרי לן בבלאי טפשאי ע"כ. הרי לנו כי תורת ארץ ישראל עולה במעלתה כפליים כתורת חוץ לארץ. וכן אמרו במדרש (ב"ר טו-ד) וזהב הארץ ההוא טוב (ב-ג), זהב אלו דברי תורה שהן נחמדין מזהב ומפז רב, וזהב הארץ ההוא טוב, מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל ע"כ. ואם כן העולה ללמוד מבבל לארץ ישראל נעשה כתרי מינייהו, נמצא הוא כארבעה מבני בבל.

ואם כן אברהם בהליכתו הראשונה היה רק בדרגא של בן חוץ לארץ העולה לארץ ישראל, אבל אחר שעלה שם בראשונה הרי נתעלה בארבעה מדריגות, ואם כן בהליכתו השניה הוא כבר אברהם אחר ממה שהיה בראשונה, בעילוי של ארבעה דרגות. ולכן בההליכה השנייה, ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחוץ, הנגינה על תיבת אברם היא רביעי, כי הוא כבר אברם אחר ממה שהיה בהליכה הראשונה, שנתעלה בארבעה מדריגות.

*

ואמר לו ה' ונברכו בך כל משפחות האדמה (יב-ג). ויש לומר הכוונה, דהנה בלידת יצחק כתיב, ותאמר שרה צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי, ותאמר מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה כי ילדתי בן לזקוניו (כא-ו). וברש"י כל השומע יצחק לי, הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו וכו', ורב שחוק היה בעולם (ב"ר נג-ח) ע"כ. וצריך ביאור הלא לא עביד קוב"ה ניסא למגנא, ולמה נפקדו הרבה עקרות עמה. ואדרבה זה ממעט גדולתו של אברהם, שלא ניכר שעבור שמצא ה' את לבבו נאמן לפניו, על כן נפקד בורע.

ונראה דהנה אמרו חז"ל (שבת לב). אם עושין לו נס מנכין [פוחתינן] לו מזכויותיו. מאי קראה, קטונתי מכל החסדים וגו' (בראשית לב-יא) [הוקטנו ונתמעטו זכויותי בשביל החסדים אשר עשית את עבדך] ע"כ. אמנם יש לומר דזהו

ולבאר ביתר שאת הנסיון של לך לך מארצך וגו' אל הארץ אשר ארצך, לעזוב כל סביבתו וללכת אל ארץ אחרת, וגם לא הודיע לו לאיזה ארץ. שכל זה היה להגדיל מדת בטחונו של אברהם באלקיו, ולקיים השלך על ה' יהבך (תהלים נה-כג), לסלק כל ההשתדלות הגשמיים שעשה כל הימים, ולשום בטחונו בה' שהוא יסדר לו כל הדברים הנצרכים לו. כי בדרך כלל, האדם מסדר עצמו דירתו ופרנסתו והחברותא, לפי המקום שבו הוא נמצא. וכאשר צריך לשנות מקומו פתאום ולעקור למדינה אחרת, אז כל מחשבותיו ותכניותיו כולם כעשן יכלו, ועזוב מקומו בלי שום מוצא ומקור לדירתו ופרנסתו ושאר צרכיו, ואז משליך כל יחביו על קונו, אשר מה' מצעדי גבר כוננו. ועל זה נאמר רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום (משלי ט-כא).

ואברהם כאשר נצטוה לך לך מארצך וממולדתך וכו', אז כל התכניות שסידר לעצמו בהנהגתו יום יום, וכל המחשבות הרבות שעלו בלבו, בטלים ומבוטלים, ומשליך יחבו רק על ה', ומעתה יולך אברם כאשר דבר אליו ה'. והנה 'אברם' נוטריקון רבות מ'חשבות ב'לב איש, ויאמר ה' אל אברם, לך לך מארצך אל הארץ אשר ארצך, שתכיר ותדע כי מחשבות האדם המה הבל, ורק עצת ה' היא תקום.

ואמר לו ה', לא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם (וי-ה), והוסיף לו אות ה' על שמו. ויש לומר כי אמרו (סוטה לו): יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה שנאמר (תהלים פא-ו) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים ע"כ. ואם כן גם אברהם שניתוסף אות ה' על שמו, הרי זה אות משמו של הקב"ה. ואמר לו ה' לא יקרא עוד את שמך אברם רבות מ'חשבות ב'לב איש, אלא אברהם, שיתוסף בו אות משמו של הקב"ה, להורות כי עצת ה' היא תקום, והבוטח בה' חסד יסובבנהו עד עולם.

'צחוק עשה לי אלקים', השמחה אצלי היא בשלימות, כי 'אלקים' עשה לי זאת, אלקים בגימטריא הטב"ע. והראיה כי 'כל השומע יצחק לי', הרבה עקרות נפקדו, והרבה חולים נתרפאו, וזה מוכיח שנשתנה המזל צדק ממקומה, וכולם נפקדו בדרך הטבע.

אך לפי זה לא היה ניכר חיבתו של מקום לאברהם ושרה, כי מי יאמר שבזכותם היתה זאת, הרי הרבה עקרות נפקדו אז, ואולי פקידתה היתה רק בזכות אחרים. אבל באמת יש שתי הוכחות שפקידת שרה היתה השורש לכל הפקידות הללו. חדא, דאיתא ברש"י (זו-טו, כא-ו) שהיו מרגנים שהביאו אסופי מן השוק ואומרים בנינו הוא, ובירכה ה' שהביאו השרות בניהן עמהן, והיא הניקה את כולם (בבא מציעא פז). ע"ש. וריבוי חלב כזה לא היתה אלא אצלה. שנית, שכולן ילדו רק בימי נערותם, והיא ואברהם זקנים באים בימים ונפקדו. וזהו המשך הכתוב, 'ותאמר מי מלל לאברהם', אחר שהרבה עקרות נפקדו, מי מלל שהשבח הזה הוא לאברהם, שהוא בזכותו גרם שמחה זו לכולם. ועל זה השיבה כי ההוכחה היא, חדא, 'הניקה בנים שרה', בנים לשון רבים, שאצלה יש חלב להניק לבנים רבים. שנית, 'כי ילדתי בן לזקוניו', וכולן לא ילדו אלא בימי נערותם, ואני ילדתי בן לזקוניו.

ובזה נבוא חזרה לפרשתנו, שאמר ה' לאברהם, ואעשך לגוי גדול ואברכך וגו', שהבטיחו על הבנים ועל הממון ועל השם (רש"י יב-ב). ובשלמא ממון וכו' יתכן שיתברך בטבע, ואין ניכוי זכיות, אבל להפקד בזרע, ירע לבבו על ניכוי הזכיות. וכמו שמצינו להלן (טו-א) שאמר לו ה' אל תירא אברם, שהיה דואג שקיבל כבר שכרו (רש"י שם). על כן הודיעו ה' שגם זה יהא בטבע, כי ישנה ה' מזל צדק ממקומו למקום חם, ותהא ברכתו בשידוד הטבע. ועל כן אמר לו, 'ונברכו בך כל משפחות האדמה', שלא אתה לבד תתברך, אלא בברכה זו תהא ברכה גם למשפחות האדמה, שהרבה עקרות יופקדו עמכם, ומזה יתברר שהיה שינוי בהמזל צדק, ולא הוי נס גלוי חוץ לדרך הטבע.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' שמואל זאנוויל מארקאוויטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למזל טוב	מוה"ר ר' משה יודא הירש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב	מוה"ר ר' שמואל דוד פרידריך הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למזל טוב	מוה"ר ר' משה יודא הירש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב	מוה"ר ר' יקותיאל יודא פריינד הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב
מוה"ר ר' חיים הערש וועכטער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב	מוה"ר ר' יחיאל שטערן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' אברהם נעלב הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למזל טוב	מוה"ר ר' יחיאל שטערן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב	מוה"ר ר' נתנאל ב"ר סיני ווייס הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב